

# ethische beroepscode; politieke noodzaak

door Rik Roelfzema

Tegenwoordig zijn ethische beroepscode sociale vereiste. Ook de designersgemeenschap voelt bij monde van Stefano Marzano de noodzaak om een code te ontwerpen. De bestaande codes van beroepsverenigingen verschillen op een essentieel punt van het door Marzano beoogde. Design wordt als een politiek handelen beschouwd met de gevolgen van dien.

> Iedere zichzelf respecterende beroepsgroep werkt tegenwoordig aan een ethische beroepscode of poetst de oude op. Voorbeelden te over. De Volkskrant kopt in oktober dat er een beroepscode en klachtenprocedure dienen te komen voor de pastores in Nederland, want zij plegen op grote schaal seksueel misbruik. De faculteit der Rechten te Amsterdam dient een gedragscode voor docenten te ontwikkelen wegens misbruik van hun machtspositie, zo meldt het universiteitsblad Folia van 8 oktober. En op het internationale designcongres 'Design Renaissance' te Glasgow op 6 september dit jaar doet Stefano Marzano een oproep om o.a. een 'comprehensive, practical code of ethics' te ontwerpen. De onmetelijke creativiteit van de ontwerper voor het eerst aan banden, slachtoffer van een trend?

Maar wat is een ethische code, verschilt zo'n code van, laten we zeggen, een postcode? Nee, ik denk van niet. Uiteindelijk is de postcode gevonden om brieven en pakjes kwalitatief beter bij de klant te brengen en dat 'kwalitatief beter' geldt voor ontwerpers precies zo. Het product moet naadloos bij de klant belanden zonder dat hij of zijn omgeving beschadigd worden. Een verschil is dat de postcode na invoer banen overbodig maakte, terwijl een beroepscode voor designers niet alleen de klant beschermt maar ook de ontwerper tegen zijn soortgenoten. De ethische code regelt dus ook het onderlinge ontwerpersverkeer.

Hoe doen ontwerpers(verenigingen) dat dan? Laten we eens kijken naar enkele reeds bestaande codes, bijvoorbeeld die van de BNO (beroepsvereniging Nederlandse Ontwerpers), van de KIO (Kring Industriële Ontwerpers), van over de grens bekijken we de internationale code die door ICOGRADA (International Council of Graphic Design Associations), ICSD (International Council of Societies of Industrial Design) en IFI (International Federation of Interior Architects/Interior Designers) is opgesteld en deze vergelijken we met de gedragscode van de Vereniging van Vlaamse Ontwerpers.

INHOUD Wat als eerste opvalt is de zondiging van allen tegen een eigen gebod 'Hij (= de ontwerper) zal niet op onbehoorlijke wijze profiteren van het werk of de capaciteiten van kollega's'; echter de codes lijken wel van elkaar overgeschreven! De een is taalkundig wat plechtiger dan de ander:

'Een lid zal in geen geval op onbehoorlijke wijze profiteren van het werk of de capaciteiten van collega's of diens medewerkers'. In het Engelse exemplaar staat er met minder understatement: 'A designer shall not accept instructions from his client which knowingly involve plagiarism, nor shall he consciously act in a manner involving plagiarism'. De designers beschermen dus elkaar. Is het plagiëren van elkaars code een problematisch gegeven? Ik vind van niet: voor het goede doel (het algemene belang) is elkaar gelijklijk inspireren' geoorloofd. Zo hebben al de codes een zelfde structuur. Zij wensen de verhouding van de ontwerper tot de maatschappij, tot de opdrachtgever en tot de collega's te regelen. Tevens doen zij alle uitspraken over de honorering, het meedoen aan prijsvragen en hoe men dient om te gaan met publiciteit.

Over het doel van de codes verschillen zij wel en niet. Geen verschil als het gaat om 'het ver-schaffen van een basis voor de beroepsethiek', maar een opmerkelijk verschillende visie wanneer volgens de Nederlandse en Belgische erodes de ondertekening daarvan de ontwerpers een professionele status verschaft. Een zeer wonderlijk naar zich zelf verwijzend doel dat gelukkig ontbreekt in de internationale code. Hoe een onbeschermd beroep soms naar bevestiging snakt. In alle codes wordt de verhouding van de ontwerper tot de maatschappij genoemd en zij lijkt mij het meest interessant. Niet zonder reden. In 'Beyond the object in design' zegt John Thackara: 'Design is not a neutral tool; it is a planning activity whose aims and procedures are dictated by commercial and political interests. Design is about decisions and priorities, not equations and logic. Its appropriation by marketing as a sales prefix (e.g. 'designer' furniture), and its recent transformation in media-speak from a process into a commodity, are attempts to depoliticize design - just when its political role has become acutely important.'

In 'Dingen vormen mensen' schierpt reeds in 1972 Simon Mari Pruijs bovenstaande aan: 'Behalve een beroep is industriële vormgeving ook een ideologie. Dit beroep kan, zoals zoveel beroepen, nauwelijks worden uitgeoefend zonder een visie op mens en maatschappij. Bij iedere activiteit binnen dit veld komt op z'n minst de vraag naar voren in wiens belang men eigenlijk werkt'

Hij vervolgt enige pagina's later met: 'Vooruitlopend op ons betoog mogen wij vaststellen dat het de ideologie van industrial design niet in de eerste plaats om de schoonheid van produkten gaat, maar om de houding die de gebruiker tegenover het produkt aanneemt. Vandaar dat onze definitie van industriële vormgeving niet meer en niet minder behelst dan: de verbetering van de relatie tussen de industriële produktie enerzijds en de maatschappij anderzijds. Zij beoogt de harmonisatie van produktie en consument. Hierbij staat noch het belang van de individuele producent, noch het belang van de individuele consument voor ogen, maar het belang van de samenleving als geheel.'

Helaas ontbreekt in al de hierboven genoemde codes de scherpte van bovenstaande citaten: de politieke lading en de ideologie van het beroep worden niet helder benoemd.

MARZANO'S RENAISSANCE Zou dat dan de reden zijn voor Stefano Marzano om op het 'Design Renaissance Congress' in Glasgow het ICSD uit te dagen om los van een ethische beroepscode een 'Political Programme Panel' te installeren en de stelling te poneren dat de deelnemers niet het excuus dat 'ons werk ontwerpen is en dat we geen politici zijn' uit de kast moeten halen?

Hij lijkt te zeggen dat de wereld inmiddels zo veranderd is, dat de oude beroepscode leeg zijn - zij zijn in theorie niet slecht maar door hun abstractie onwerkbaar. Letterlijk moeten volgens hem de codes praktisch worden en moeten de designers bondgenoten zoeken, waarbij Marzano Greenpeace noemt. Vervolgens moeten designers de wereld gaan verbeteren door de opvoedende taak van de media te bevorderen, dan wel deze in ere te herstellen.

Dit is echt een revival van de jaren zeventig: de mode, de muziek, de kunst, het denken en het design, 'it's ringing a bell'. Ik heb er geen moeite mee. Wel zou ik willen weten hoe het uiterlijk van Philips produkten in de toekomst zal zijn als ze gepolitiseerd zijn. Is dat anders dan nu? Anders dan toen?

'Mag ik mijnheer Marzano spreken?' Dat is dan eind november gebeurd. Als eerste gespreksonderwerp schetst hij de aanleiding van zijn oproep te Glasgow. De design-gemeenschap dient zich bewust te worden dat zij met hun activiteiten vorm geven aan de toekomst. In binnemelk Nederlands ver-

